[Time: 2½ Hours] **[Marks: 75]**

N.B.: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.
3) Use of map stencil is allowed.
4) Draw sketches, diagrams and maps wherever necessary.

1. A. Explain the introduction and overview of environmental science. **(15)**

OR

B. Explain the importance of solar energy and ocean water. **(15)**

2. A. Explain the natural causes and effects responsible for environmental degradation. **(15)**

OR

B. Explain the man-made causes and effects responsible for environmental degradation. **(15)**

3. A. Explain global efforts for environmental conservation. **(15)**

OR

B. Explain the broad principles of environmental conservation. **(15)**

4. A. Explain Types of Literature Review and Steps in conducting Literature Review **(15)**

OR

B. Define research methodology and explain types of research methodology. **(15)**

5. Write a Short notes **(ANY THREE)** **(15)**

A. Life on land and water
B. Global environmental problems
C. Environmental institutions in India
D. Concept of Research

X51YAA7B92X51YAA7B92X51YAA7B92X51YAA7B92

मराठी रुपांतर

२½ तास **गुण : ७५**

सूचना :

1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजव्या बाजूला दिलेली आकडेवारी पूर्ण गुण दर्शवते.
3) नकाशा स्टेंसिलचा वापर करण्यास परवानगी आहे.
4) आवश्यकतेनुसार स्केचेस, आरेख आणि नकाशे काढा.

१. अ. पर्यावरण शास्त्राचे परिचय आणि आढावा स्पष्ट करा. (१५)

किंवा

ब. सौर ऊर्जा आणि समुद्राच्या पाण्याचे महत्त्व स्पष्ट करा. (१५)

२. अ. पर्यावरणीय हानीसाठी नैसर्गिक कारणे आणि परिणाम स्पष्ट करा. (१५)

किंवा

ब. पर्यावरणीय हानीसाठी मानव निर्मित कारणे आणि परिणाम स्पष्ट करा. (१५)

३. अ. पर्यावरण संरक्षणासाठी जागतिक प्रयत्न स्पष्ट करा. (१५)

किंवा

ब. पर्यावरण संरक्षणाचे व्यापक तत्त्व स्पष्ट करा. (१५)

४. अ. साहित्य परिक्षणाचे प्रकार आणि साहित्य परिक्षण करण्याच्या टप्प्यांचे स्पष्टीकरण करा. (१५)

किंवा

ब. संशोधन पद्धतीची व्याख्या करा आणि संशोधन पद्धतीचे प्रकार स्पष्ट करा. (१५)

५. टीपा लिहा (कोणतीही तीन) (१५)

१. जमिनीवरील आणि पाण्यातील जीवन
२. जागतिक पर्यावरणीय समस्या
३. भारतातील पर्यावरणीय संस्था
४. संशोधन संकल्पना

X51YAA7B92X51YAA7B92X51YAA7B92X51YAA7B92

(Time- 2.30 Hours) **(Total Marks- 75)**

Please check whether you have got the right question paper.

N.B. 1. Attempt all questions.

2. All questions carry equal marks.

Q.1a)	Why Theatre is important? Explain with reference to its significance.	**15**
	OR	
b)	Elaborate on the different Components of Theatre.	**15**
Q.2 a)	Write a detailed note on "Yakshagana".	**15**
	OR	
b)	How can Theatre be used as an Effective teaching tool"?	**15**
Q.3 a)	Discuss the contribution of Indian Playwright Badal Sircar.	**15**
	OR	
b)	Which were the different movements that took place in India related to Theatre?	**15**
Q.4 a)	Explain Naturalism and Expressionism in Drama.	**15**
	OR	
b)	What are the different limitations of technology in media?	**15**
Q.5	**Write short notes on Any Three.**	**15**

a) Space in Drama

b) Shrungar Rasa

c) Benefits of Theatre in Education

d) Rabindranath Tagore

e) Realism

f) Role of PR in Performing Arts

****

X51YC8132DX51YC8132DX51YC8132DX51YC8132D

(वेळ- २: ३० तास) **(एकूण गुण- ७५)**

कृपया तुम्हाला योग्य प्रश्नपत्रिका मिळाली आहे का ते तपासा.

सूचना:- १) सर्व प्रश्न सोडवा.

२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

प्र.१ अ) रंगभूमी महत्त्वाची का आहे? त्याचे महत्त्व संदर्भासह स्पष्ट करा. **१५**

किंवा

ब) रंगभूमीच्या विविध घटकांबद्दल तपशीलवार माहिती द्या. **१५**

प्र.२ अ) "यक्षगान" वर तपशीलवार टीप लिहा. **१५**

किंवा

ब) रंगभूमीचा उपयोग एक प्रभावी अध्यापनाचे साधन म्हणून कसा करता येईल? **१५**

प्र.३ अ) भारतीय नाटककार बादल सरकार यांच्या योगदानाची चर्चा करा. **१५**

किंवा

ब) भारतात रंगभूमीशी संबंधित कोणत्या विविध चळवळी झाल्या? **१५**

प्र.४ अ) नाटकातील निसर्गवाद आणि अभिव्यक्तीवाद स्पष्ट करा. **१५**

किंवा

ब) माध्यमांमध्ये तंत्रज्ञानाच्या विविध मर्यादा काय आहेत? **१५**

प्र.५ **कोणत्याही तीन वर टीप लिहा.** **१५**

अ) नाटकाच्या संदर्भात 'जागा'

ब) शृंगार रस

क) शिक्षणातील रंगभूमीचे फायदे

ड) रवींद्रनाथ टागोर

इ) वास्तववाद

ई) कला सदारीकरणामध्ये जनसंपर्काची भूमिका

****

X51YC8132DX51YC8132DX51YC8132DX51YC8132D

[वेळ: २.३0 तास] [गुण:७५]

कृपया तुम्हाला योग्य प्रश्नपत्रिका मिळाली आहे का ते तपासा.

सूचना: १. सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

२. अंतर्गत पर्याय लक्षात घ्यावेत.

३. प्रश्नांसमोरील अंक गुण दर्शवितात.

प्र.१ अ. प्रसार माध्यमे व भाषा व्यवहार या संकल्पनांचा अर्थ सांगून आधुनिक काळातील प्रसार माध्यमे कोणते, ते सविस्तर लिहा. **१५**

किंवा

ब. प्रसार माध्यमांचा समाजावर होणाऱ्या परिणामाचे स्वरूप स्पष्ट करा.

प्र.२ अ. प्रसार माध्यमांच्या विविध व्याख्या सांगून वृत्तपत्र आणि नियतकालिक यांचे स्वरूप स्पष्ट करा. **१५**

किंवा

ब. नभोवाणीची वाटचाल आणि विकासाचे स्वरूप सविस्तर लिहा.

प्र.३ अ. आकाशवाणीवरील उद्घोषणा, उद्घोषणेचे महत्त्व व भूमिका विशद करा. **१५**

किंवा

ब. दूरचित्रवाणी माध्यमातील जाहिरात लेखन करतांना भाषेच्या उपयोजनाबाबतीत कोणती दक्षता घ्यावी ते सविस्तर लिहा.

प्र.४ प्रत्येक गटातील कोणतीही एक टीप लिहा. **१५**

अ) १. मुद्रित प्रसार माध्यमे

किंवा

२. स्क्रिन टाईम वाढल्याचे दुष्परिणाम

ब) १. इंटरनेटचा विविध क्षेत्रातील उपयोग

किंवा

२. नभोवाणीवरील भाषण

क) १. मुलाखत व चर्चा

किंवा

२. दूरचित्रवाणीवरील बातम्या

X51YA9FC1AX51YA9FC1AX51YA9FC1AX51YA9FC1A

प्र.५ पुढील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (प्रत्येक गटातील एक) **१५**

अ. १. माहिती तंत्रज्ञान युगातील प्रसार माध्यमाबद्दल थोडक्यात माहिती लिहा.

किंवा

२. पारंपरिक प्रसार माध्यमांचा थोडक्यात परिचय करून द्या.

ब. १. नियतकालिक या प्रसार माध्यमांचा थोडक्यात परिचय करून द्या.

किंवा

२. वृत्तपत्र आणि नियतकालिक यातील फरक सांगा.

क. १. श्रुतिकेला नभोनाट्याचे लघुरूप का म्हणतात ते लिहा.

किंवा

२. राष्ट्रीय बातमीपत्राचे स्वरूप थोडक्यात विशद करा.

X51YA9FC1AX51YA9FC1AX51YA9FC1AX51YA9FC1A

Time: 2.30 Hours **75 Marks**

Instructions

1. **All Questions are compulsory**
2. **All Questions carry equal marks**
3. **Figures to the right indicate marks**

Q.1 A. Describe the status of women in contemporary India. 15

OR

Q.1 B. Explain the nature and types of exploitation of women in India.

Q.2 A. State the issues of minorities and its constitutional solutions. 15

OR

Q.2. B. Critic the rise and growth of Communalism in contemporary India.

Q.3 A. Explain the definition and features of caste and suggest solutions for caste eradication. 15

OR

Q.3 B. Highlight on the nature and types of caste discrimination.

Q.4 A. Review the issues of organized and unorganized sector lebour in contemporary India. 15

OR

Q.4 B. Evaluate the child labour issues and its remedial plans.

Q.5. Write short notes on any three of the following. 15

a) Atrocities on women in contemporary India

b) Human Rights Commission

c) Case studies of Atrocities

d) Globalization

****

X51YC76BCDX51YC76BCDX51YC76BCDX51YC76BCD

वेळ: २.३० तास **गुण: ७५**

सूचना :

१. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

२. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

३. प्रश्नाच्या उजवीकडील अंक गुण दर्शवतात.

प्र.१ अ. समकालीन भारतातील महिलांच्या स्थितीचे वर्णन करा. १५

किंवा

प्र.१ ब. भारतातील स्त्रीशोषणाचे स्वरूप आणि प्रकार स्पष्ट करा.

प्र.२ अ. अल्पसंख्याकांच्या समस्या व त्यावरील संवैधानिक सुरक्षा उपाय सांगा. १५

किंवा

प्र.२. ब. समकालीन भारतातील जमातवादाचा उदय आणि विकासाची चिकित्सा करा.

प्र.३ अ. जातीची व्याख्या व वैशिष्ट्ये सांगून जाती निर्मुलनाचे उपाय सुचवा. १५

किंवा

प्र.३ ब. जातीभेदाचे स्वरूप आणि प्रकारांवर प्रकाश टाका.

प्र. ४ अ. समकालीन भारतातील संघटित आणि असंघटित क्षेत्रातील कामगारांच्या समस्यांचे पुनरावलोकन करा. १५

किंवा

प्र.४. ब. बालकामगारांच्या समस्या आणि त्यावरील उपाय योजनांचे मूल्यमापन करा.

प्र. ५ . खालीलपैकी **कोणत्याही तीनवर** टिपा लिहा. १५

अ) समकालीन भारतातील स्त्रियांवरील अत्याचार

ब) मानवी हक्क आयोग

क) जातीभेद प्रकरणांचा अभ्यास

ड) जागतिकीकरण

****

X51YC76BCDX51YC76BCDX51YC76BCDX51YC76BCD

समय : २:३० **पूर्णांक : ७५**

सूचना : १. सभी प्रश्न अनिवार्य है |

२. सभी प्रश्नों के लिए अंक समान है |

३. उत्तर पत्रिका में प्रश्न क्रमांक व उप क्रमांक अवश्य लिखें |

प्रश्न १. अनुवाद के स्वरुप पर प्रकाश डालते हुए उसकी आवश्यकता एवं महत्त्व को विस्तार से समझाइए | **(१५)**

अथवा

अनुवाद कला है या विज्ञान? इस संदर्भ में समीक्षात्मक विवेचन कीजिए |

प्रश्न २. अनुवाद की प्रक्रिया में कौन से बिंदुओं की चर्चा आवश्यक है | इस पर विस्तार से प्रकाश डालिए | **(१५)**

अथवा

अनुवाद के विभिन्न भेदों को सोदाहरण से समझाइए |

प्रश्न ३. अनुवाद के उपकरणों से क्या तात्पर्य है? समीक्षा कीजिए | **(१५)**

अथवा

अनुवाद की प्रमुख समस्याओं को विस्तार से वर्णित कीजिए |

प्रश्न ४. अनुवाद के सांस्कृतिक पक्ष की विस्तार से चर्चा कीजिए | **(१५)**

अथवा

अनुवादक की योग्यताओं के लिए कौन से गुणों की आवश्यकता होती है, स्पष्ट कीजिए |

प्रश्न ५. निम्नलिखित में से किन्ही तीन विषयों पर टिप्पणियाँ लिखिए | **(१५)**

(क) अनुवाद के संबंध में भारतीय विद्वानों की परिभाषा |

(ख) अनुवाद - एकीकरण का सिद्धांत |

(ग) विधि साहित्य का अनुवाद |

(घ) अनुवाद का सामाजिक पक्ष |

****

X51YC66D79X51YC66D79X51YC66D79X51YC66D79

[Time: 2½ Hours] **[Marks:75]**

Please check whether you have got the right question paper.

N.B:
1. All questions are compulsory.
2. Figures to the right indicate full marks.
3. Students answering in the regional language should refer in case of doubt to the main text of the paper in English.

Q.1 Answer **any two** of the following **15**
A) Explain Marxist Perspective of development.
B) Discuss the Quality of Life Approach.
C) Write a note on Millennium Development Goals (MDGs).

Q.2 Answer **any two** of the following **15**
A) Explain Sustainability and security in detail.
B) Explain the concept of Multi-dimensionality of Poverty.
C) What is the role of Civil Society in human development?

Q.3 Answer **any two** of the following **15**
A) Discuss the Disability Adjusted Life Years (DALY).
B) Explain the Human Development Index(HDI).
C) Discuss Gender Related Development Index (GDI).

Q.4 Answer **any two** of the following **15**
A) What are the problems faced by ageing population?
B) Explain different types of inequalities.
C) Explain the role of education and health in economic development.

Q.5 Write short notes on **any three** of the following **15**
A) Distinguish between Growth and Development
B) NGO's and People's organization
C) Social capability
D) Concept of indigenous group

X51YA80383X51YA80383X51YA80383X51YA80383

मराठी रुपांतर

[वेळ: २½ तास] [गुण:७५]

कृपया तुम्हाला योग्य प्रश्नपत्रिका मिळाली आहे का ते तपासा.

सूचना: १. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२. उजवीकडील आकडे पूर्ण गुण दर्शवतात.
3. प्रादेशिक भाषेत उत्तर देणाऱ्या विद्यार्थ्यांनी शंका असल्यास पेपरच्या मुख्य मजकुराचा इंग्रजीमध्ये संदर्भ द्यावा.

प्र.१ खालीलपैकी **कोणत्याही दोन** प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **१५**

अ) विकासाचा मार्क्सवादी दृष्टीकोन स्पष्ट करा.

ब) जीवनमान गुणवत्ता दृष्टिकोनावर चर्चा करा.

क) सहस्र विकास लक्ष्ये (मिलेनियम डेव्हलपमेंट गोल्स MDGs) वर टीप लिहा.

प्र.२ खालीलपैकी **कोणत्याही दोन** प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **१५**

अ) शाश्वतता व सुरक्षितता तपशीलवार स्पष्ट करा.

ब) बहुआयामी दारिद्र्य संकल्पना स्पष्ट करा.

क) मानवी विकासात नागरी समाजाची भूमिका काय आहे?

प्र.३ खालीलपैकी **कोणत्याही दोन** प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **१५**

अ) अपंगत्व समायोजित जीवन वर्षांची (DALY) चर्चा करा.

ब) मानव विकास निर्देशांक (HDI) स्पष्ट करा.

क) लिंग संबंधित विकास निर्देशांक (GDI) वर चर्चा करा.

प्र.४ खालीलपैकी **कोणत्याही दोन** प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **१५**

अ) वृद्ध लोकसंख्येला कोणत्या समस्या भेडसावत आहेत?

ब) विविध प्रकारच्या असमानता स्पष्ट करा.

क) आर्थिक विकासात शिक्षण आणि आरोग्याची भूमिका स्पष्ट करा.

प्र.५ खालीलपैकी **कोणत्याही तीन** प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **१५**

अ) वाढ आणि विकास यातील फरक

ब) एनजीओ आणि लोक संघटना

क) सामाजिक क्षमता

ड) स्वदेशी समूहाची संकल्पना

X51YA80383X51YA80383X51YA80383X51YA80383

(Time- 2:30 Hours) **(Total Marks- 75)**

Please check whether you have got the right question paper.

N.B. 1. Attempt all questions.

2. All questions carry equal marks.

Q.1a)	Explain the nature and objectives of Work Education.	**15**
	OR	
b)	Describe the significance and need for Work Education in the current educational context.	**15**
Q.2 a)	Identify the main policies for Work Education mentioned in NEP 1986, Programme of Action 1992, and NEP 2020.	**15**
	OR	
b)	How would you implement the Project Method in a Work Education classroom to teach a specific skill?	**15**
Q.3 a)	Identify the key differences between Work Education, Work Experience, Basic Education, and Vocational Education.	**15**
	OR	
b)	Analyze the effectiveness of activities related to environmental awareness in the Work Education syllabus.	**15**
Q.4 a)	List the types of community resources that can be utilized for audio-visual materials in teaching Work Education.	**15**
	OR	
b)	Critically evaluate the concept and implementation of Multipurpose Schools in the current educational landscape.	**15**
Q.5	**Write short notes on Any Three.**	**15**
a)	Principles of Work Education	
b)	Role of Central and State Governments in Work Education	
c)	Characteristics of a Project Method	
d)	Place of work education in the school curriculum	
e)	Role of School in Community Development	
f)	Work education and development	

****

X51Y432447X51Y432447X51Y432447X51Y432447

(वेळ- २: ३० तास) **(एकूण गुण- ७५)**

कृपया तुम्हाला योग्य प्रश्नपत्रिका मिळाली आहे का ते तपासा.

सूचना:- १) सर्व प्रश्न सोडवा.
२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

प्र.१ अ) कार्य शिक्षणाचे स्वरूप आणि उद्दिष्टे स्पष्ट करा. **१५**

किंवा

ब) सध्याच्या शैक्षणिक संदर्भात कार्यशिक्षणाचे महत्त्व आणि गरज यांचे वर्णन करा. **१५**

प्र.२ अ) NEP 1986, कृती कार्यक्रम 1992 आणि NEP 2020 मध्ये नमूद केलेल्या कार्य शिक्षणासाठी मुख्य धोरणे ओळखा. **१५**

किंवा

ब) विशिष्ट कौशल्य शिकवण्यासाठी तुम्ही कार्य शिक्षण वर्गामध्ये प्रकल्प पद्धत कशी लागू कराल? **१५**

प्र.३ अ) कार्य शिक्षण, कार्य अनुभव, मूलभूत शिक्षण आणि व्यावसायिक शिक्षण यातील मुख्य फरक ओळखा. **१५**

किंवा

ब) कार्य शिक्षण अभ्यासक्रमातील पर्यावरण जागृतीशी संबंधित क्रियाकलापांच्या परिणामकारकतेचे विश्लेषण करा. **१५**

प्र.४ अ) कार्य शिक्षण शिकवण्यासाठी दृकश्राव्य सामग्रीसाठी वापरल्या जाणाऱ्या सामुदायिक संसाधनांच्या प्रकारांची यादी करा. **१५**

किंवा

ब) सध्याच्या शैक्षणिक क्षेत्रातील बहुउद्देशीय शाळांच्या संकल्पना आणि अंमलबजावणीचे समालोचनात्मक मूल्यमापन करा. **१५**

प्र.५ कोणत्याही तीन वर टिपा लिहा. **१५**

अ) कार्य शिक्षणाची तत्त्वे
ब) कार्य शिक्षणात केंद्र आणि राज्य सरकारांची भूमिका
क) प्रकल्प पद्धतीची वैशिष्ट्ये
ड) शालेय अभ्यासक्रमात कार्य शिक्षणाचे स्थान
इ) समुदाय विकासात शाळेची भूमिका
ई) कार्यशिक्षण आणि विकास

****

X51Y432447X51Y432447X51Y432447X51Y432447

[Time: 2½ Hours] **[Marks: 75]**

N.B.: 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.
3) Use of map stencil is allowed.
4) Draw sketches, diagrams and maps wherever necessary.

1. A Discuss importance of Land use land cover maps. Elaborate supervised and unsupervised image classification. **(15 Marks)**

OR

1. B Explain remote sensing applications in urban planning. **(15 Marks)**

2. A Write a detailed note on 'hyper-spectral remote sensing'. **(15 Marks)**

OR

2. B Explain data processing and classification techniques for analyzing hyper-spectral data. **(15 Marks)**

3. A Elaborate role of aerial camera in photogrammetry. Discuss factors affecting quality of aerial photographs. **(15 Marks)**

OR

3. B Elaborate the concept and principles of photogrammetry. Discuss method of photographic scale and height determination. **(15 Marks)**

4. A Discuss the difference between visual image interpretation and digital image analysis. **(15 Marks)**

OR

4. B Discuss principles of thermal and microwave remote sensing. **(15 Marks)**

5. Write short notes on ANY THREE of the following. **(15 Marks)**
   a) Remote sensing applications in water resources
   b) Types of aerial photographs
   c) Visual Image Analysis
   d) Whiskbroom and Pushbroom image spectrometer

****

X51Y42E093X51Y42E093X51Y42E093X51Y42E093

[मराठी रुपांतर]

[वेळ: २½ तास] **[एकूण गुण : ७५]**

सूचना : **1)** सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य .
2) उजव्या बाजूस दिलेले अंक प्रश्नांस पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) नकाशा स्टेनसिल वापरास परवानगी आहे.
4) आपले उत्तर अधिक प्रभावी होण्यासाठी उचित आराखडे, आकृत्या व नकाशे आवश्यक आहेत.

१. अ. भूमी उपयोजन नकाशांचे महत्व स्पष्ट करून पर्यावेक्षित व अपर्यावेक्षित प्रतिमा वर्गीकरण स्पष्ट करा. **(१५)**

किंवा

१. ब. सुदूर संवेदन तंत्रज्ञानाचे नागरी नियोजनातील उपयोजन विशद करा. **(१५)**

२. अ. हायपर स्पेक्ट्रल सुदूर संवेदन यावर सविस्तर टीप लिहा. **(१५)**

किंवा

२. ब. हायपर स्पेक्ट्रल दूरसंवेदनाची संकल्पना, तथ्य संकलन प्रणाली व तंत्रे स्पष्ट करा. **(१५)**

३. अ. हवाई कॅमेऱ्याची हवाई छायाचित्रण प्रणालीतील भूमिका विशद करा. हवाई छायाचित्राच्या गुणवत्तेवर परिणाम करणाऱ्या घटकांची चर्चा करा. **(१५)**

किंवा

३. ब. हवाई छायाचित्रण प्रणालीची संकल्पना व तत्वे विशद करा. हवाई छायाचित्राचे प्रमाण व उंची निर्धारण करण्याची पद्धत विशद करा. **(१५)**

४. अ. दृश्य उपग्रह प्रतिमा वाचन व डीजीटल उपग्रह प्रतिमा विश्लेषणातील फरक स्पष्ट करा. **(१५)**

किंवा

४. ब. औष्णिक (थर्मल) व सूक्ष्मलहरी (मायक्रोवेव्ह) दूरसंवेदन प्रणालीची तत्वे विशद करा. **(१५)**

५. खालीलपैकी कोणत्याही तीनवर संक्षिप्त टीपा लिहा. **(१५)**
अ. सुदूर संवेदन प्रणालीचे जलसंसाधनमधील उपयोजन
ब. हवाई छायाचित्राचे प्रकार
क. दृष्य प्रतिमा विश्लेषण
ड. Whiskbroom व Pushbroom image स्पेक्ट्रोमीटर

****

X51Y42E093X51Y42E093X51Y42E093X51Y42E093

[वेळ: २.३० तास] [गुण:७५]

कृपया तुम्हाला योग्य प्रश्नपत्रिका मिळाली आहे का ते तपासा.

सूचना: १. सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहेत.

२. अंतर्गत पर्याय लक्षात घ्यावेत.

३. प्रश्नासमोरील अंक गुण दर्शवितात.

प्र.१ **अ.** महात्मा ज्योतिराव फुले यांचा वैज्ञानिक दृष्टीकोन स्पष्ट करा. **१५**

किंवा

ब. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे राजकीय विचार स्पष्ट करा.

प्र.२ **अ.** फुले -आंबेडकरवादी साहित्याचे स्वरूप व वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. **१५**

किंवा

ब. फुले -आंबेडकरवादी साहित्याची परंपरा सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्र.३ **अ.** वासुदेव मुलाटे यांच्या 'विषवृक्षाच्या मुळ्या' या ग्रामीण कादंबरीचे स्वरूप स्पष्ट करा. **१५**

किंवा

ब. कवयित्री प्रज्ञा दया पवार यांच्या 'आरपार लयीत प्राणांतिक' या दीर्घ कवितेतून प्रकट होणारे फुले-आंबेडकरवादी विचाराचे स्वरूप स्पष्ट करा.

प्र.४ **प्रत्येक गटातील एक टीप लिहा.** **१५**

अ. १. महात्मा फुले यांचे शिक्षणविषयक दृष्टीकोन

किंवा

२. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे महिलांविषयक विचार

ब. १. फुले- आंबेडकरवादी वैचारिक साहित्य-समीक्षा

किंवा

२. फुले- आंबेडकरवादी साहित्यातील विद्रोह, नकार

क. १. 'विषवृक्षाच्या मुळ्या' या कादंबरीतील पात्रे

किंवा

२. प्रज्ञा दया पवार यांची लेखन वैशिष्ट्ये

X51Y31A6C1X51Y31A6C1X51Y31A6C1X51Y31A6C1

प्र.५ प्रत्येक गटातील एक प्रश्न लिहा. **१५**

अ. १. महात्मा फुले यांचे कृषीविषयक दृष्टीकोन लिहा.

किंवा

२. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे शेतीविषयक विचार सांगा.

ब. १. फुले- आंबेडकरवादी साहित्यातील कथालेखनाचा थोडक्यात आढावा घ्या.

किंवा

२. फुले- आंबेडकरवादी कवितेतील विद्रोह थोडक्यात लिहा.

क. १. 'विषवृक्षाच्या मुळ्या' या कादंबरीचे कथानक थोडक्यात लिहा.

किंवा

२. 'आरपार लयीत प्राणांतिक' मधील लिंगभेदाचे वास्तव थोडक्यात मांडा.

X51Y31A6C1X51Y31A6C1X51Y31A6C1X51Y31A6C1

Time: 2 ½ Hours **75 Marks**

Instructions

1. All Questions are compulsory
2. All Questions carry equal marks
3. Figures to the right indicate marks

Q.1 A Describe the nature and scope of history. **15**

OR

Q.1 B Explain the authenticity and credibility of historical research.

Q.2 A Classify the historical sources. **15**

OR

Q.2. B Comment on the citation methods and Bibliography.

Q.3 A Explain the view of history of Karl Marx and Gramsci. **15**

OR

Q.3 B Highlight on the cultural anthropology and interdisciplinary approaches.

Q.4 A Write in your own words the difference between history and biography. **15**

OR

Q.4. B Review the difference between history and antiquarianism.

Q.5. Write short notes on any three of the following. **15**

a) Repositories of sources

b) Unconventional Sources

c) Post-structuralism

d) Difference between history and fiction

X51Y4282EFX51Y4282EFX51Y4282EFX51Y4282EF

मराठी रुपांतर

वेळ: २ ½ तास **गुण: ७५**

सूचना :

१. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
३. प्रश्नाच्या उजवीकडील अंक गुण दर्शवतात.

प्र.१ अ. इतिहासाचे स्वरूप आणि व्याप्तीचे वर्णन करा. **१५**

किंवा

प्र.१ ब. ऐतिहासिक साधनांची सत्यता आणि विश्वासार्हता स्पष्ट करा.

प्र.२ अ. ऐतिहासिक साधनांचे वर्गीकरण करा. **१५**

किंवा

प्र.२. ब. उद्धरण पद्धती आणि संदर्भ सूचीवर भाष्य करा.

प्र.३ अ. कार्ल मार्क्स आणि ग्रामची यांचा इतिहासाकडे पाहण्याचा दृष्टीकोण सांगा. **१५**

किंवा

प्र.३ ब. सांस्कृतिक मानवशास्त्र आणि आंतरविद्याशाखीय दृष्टिकोणावर प्रकाश टाका.

प्र. ४ अ. इतिहास आणि चरित्र यातील फरक तुमच्या शब्दात लिहा. **१५**

किंवा

प्र.४. ब. इतिहास आणि पुरातनवस्तुशास्त्र (अन्टीक्वेरीयनिझम) यातील फरकाचे पुनरावलोकन करा.

प्र. ५ . खालीलपैकी **कोणत्याही तीनवर** टिपा लिहा. **१५**

अ) स्त्रोतांचे भांडार
ब) अपारंपरिक साधने
क) उत्तर-संरचनावाद
ड) इतिहास आणि कल्पित कथा यातील फरक

X51Y4282EFX51Y4282EFX51Y4282EFX51Y4282EF

समय : २:३० **पूर्णांक : ७५**

सूचना : १. सभी प्रश्न अनिवार्य है |

२. सभी प्रश्नों के लिए अंक समान है |

३. उत्तर पत्रिका में प्रश्न क्रमांक व उप क्रमांक अवश्य लिखें |

प्रश्न १. तुलनात्मक साहित्य के स्वरुप की चर्चा करते हुए भारतीय परम्परा को विस्तार से स्पष्ट कीजिए | **(१५)**

अथवा

तुलनात्मक साहित्य की व्युत्पत्ति को दर्शाते हुए पाश्चात्य परम्परा को रेखांकित कीजिए |

प्रश्न २. तुलनात्मक अध्ययन के तत्वों पर प्रकाश डालिए | **(१५)**

अथवा

तुलनात्मक अध्ययन की प्रमुख स्कूलों के आधार पर समीक्षा कीजिए |

प्रश्न ३. तुलनात्मक अध्ययन की उपयोगिता और महत्व को सोदाहरण देकर विस्तार से स्पष्ट कीजिए | **(१५)**

अथवा

तुलनात्मक अध्ययन में सामाजिक, राजनीतिक बोध को विस्तार से समझाइए |

प्रश्न ४. तुलनात्मक साहित्य में कथ्य की मीमांसा कीजिए | **(१५)**

अथवा

तुलनात्मक साहित्य की प्रविधि पर विस्तार से चर्चा कीजिए |

प्रश्न ५. निम्नलिखित में से किन्ही तीन विषयों पर टिप्पणियाँ लिखिए | **(१५)**

(क) तुलनात्मक साहित्य का अर्थ |

(ख) २० वीं सदी की तुलनात्मक अध्ययन की संकल्पना |

(ग) तुलनात्मक साहित्य के मूल्य |

(घ) तुलनात्मक अध्ययन की दिशाएँ |

****

X51Y41DF01X51Y41DF01X51Y41DF01X51Y41DF01

Time: 2:30 hrs. **Marks: 75**

Note: 1. All questions are compulsory.
2. All questions carry equal marks.
3. Draw neat diagrams wherever necessary.

Q.1. Answer **Any Two** of the following. (15 Marks)

a) What is monopoly power? What are the determining factors of monopoly power?
b) Discuss the sources of economies of scale.
c) Explain price determination in non-collusive oligopoly with the help of kinked demand curve.

Q.2. Answer **Any Two** of the following. (15 Marks)

a) Explain the Advertising Cost Curve.
b) Describe the stages in the innovation-decision process.
c) Discuss the adopter categories in brief.

Q.3. Answer **Any Two** of the following. (15 Marks)

a) Explain the meaning and importance of funds flow statement.
b) Explain the meaning and importance of cost of capital.
c) Discuss the Modigliani-Miller theorem.

Q.4. Answer Any Two of the following. (15 Marks)

a) Explain the four phases of industrial growth.
b) Discuss the role of small-scale industries.
c) Describe the competition act, 2002.

Q.5. Write short note on any three. (15 Marks)

a) Determinants of firm structure.
b) Concentration Ratio.
c) Balance Sheet.
d) Influencing factors of industrial location.

****

X51Y308276X51Y308276X51Y308276X51Y308276

(मराठी रुपांतर)

वेळ: २:३० तास **गुण: ७५**

सूचना : १. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
३. आवश्यक तेथे व्यवस्थित आकृती काढा.

प्र.१. खालीलपैकी **कोणत्याही दोन** प्रश्नाची उत्तरे द्या. (१५ गुण)
अ) मक्तेदारी शक्ती म्हणजे काय? मक्तेदारी शक्तीचे निर्धारक घटक कोणते आहेत?
ब) मित्तव्ययतेच्या स्त्रोतांची चर्चा करा.
क) विकुंचित मागणी वक्राच्या साहाय्याने असंगनमत अल्पाधिकारामधील किंमत निश्चीती स्पष्ट करा.

प्र.२. खालीलपैकी **कोणत्याही दोन** प्रश्नांची उत्तरे द्या. (१५ गुण)
अ) जाहिरात खर्च वक्र स्पष्ट करा.
ब) नवोपक्रम-निर्णय प्रक्रियेतील टप्प्यांचे वर्णन करा.
क) दत्तक श्रेण्यांची थोडक्यात चर्चा करा.

प्र.३. खालीलपैकी **कोणत्याही दोन** प्रश्नांची उत्तरे द्या. (१५ गुण)
अ) निधी प्रवाह विधानाचा अर्थ आणि महत्त्व स्पष्ट करा.
ब) भांडवल खर्चाचा अर्थ आणि महत्त्व स्पष्ट करा.
क) मोडिग्लियानी-मिलर प्रमेयाची चर्चा करा.

प्र.४. खालीलपैकी **कोणत्याही दोन** प्रश्नांची उत्तरे द्या. (१५ गुण)
अ) औद्योगिक वाढीचे चार टप्पे समजावून सांगा.
ब) लघुउद्योगांच्या भूमिकेची चर्चा करा.
क) स्पर्धा अधिनियम, 2002 चे वर्णन करा.

प्र.५. खालीलपैकी **कोणत्याही तीन बाबींवर** थोडक्यात टिप लिहा. (१५ गुण)
अ) उद्योगसंस्था संरचनेचे निर्धारक.
ब) एकाग्रता गुणोत्तर.
क) ताळेबंद.
ड) औद्योगिक स्थानावर परिणाम करणारे घटक.

****

X51Y308276X51Y308276X51Y308276X51Y308276